
УДК 378.147.88 (045)

Валентина ШПАК

докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри початкової освіти,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна
ORCID: 0000-0003-0913-6150
e-mail: shpakvalentina64@gmail.com

Тетяна НІНОВА

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри початкової освіти,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
м. Черкаси, Україна
ORCID: 0000-0002-7499-6862
e-mail: ninova@ukr.net

УПРАВЛІННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ УЧНІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ

У статті акцентовано на тому, що серед актуальних і перспективних проблем сучасної педагогічної науки особливого значення набуває необхідність формування креативного мислення учнів Нової української школи в ході їхньої дослідницької діяльності. Орієнтуючись на психологічні теорії творчості та інтелекту, автори обґрунтовують нагальну потребу в принципових змінах професійної діяльності

© Шпак В., Нінова Т.

учителів початкової школи, що зумовлено впливом новітніх моделей, інструментів і послуг в контексті реформування початкової освіти. Це потребує не лише переосмислення нової парадигми початкової освіти, але й упровадження управлінського підходу в професійну діяльність учителя, яким останнім часом нехтують. Тому мета статті полягає у презентації результатів експериментальної роботи з управління дослідницькою діяльністю учнів Нової української школи як основи формування в них креативного мислення. Проведено аналіз ключових понять “креативне мислення” і “дослідницька діяльність”, визначено структуру креативного мислення учнів Нової української школи. Представлені результати експериментальної роботи презентують фактологічні дані діагностики рівнів сформованості креативного мислення учнів Нової української школи. Виявлено вплив дослідницької діяльності та управління нею з боку вчителя, що сприятимуть більш ефективному формуванню креативного мислення учнів Нової української школи відповідно до глобалізаційних змін в освітній сфері, інтеграції вітчизняної освіти в європейський освітній простір, соціальних трансформацій на шляху до науково-технічного прогресу. Подальші розвідки у цьому напрямі пов’язані з підготовкою асистентів учителів початкової школи до управління дослідницькою діяльністю молодших школярів. Також потребують удосконалення методи і засоби фахової підготовки асистентів учителів початкової школи до формування критичного мислення в учнів, які навчаються в інклюзивних класах.

Ключові слова: управління; дослідницька діяльність; креативне мислення; формування; критерії й показники; рівні сформованості креативного мислення; Нова українська школа.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Кожна епоха накладає свій відбиток на соціальне замовлення щодо виховання молодого покоління, а відповідальність за його виконання покладається на педагогічних працівників. Не випадково реформування вітчизняної освітньої системи і узгодження її зі світовими та європейськими стандартами потребує оновлення методів формування креативного мислення учнів Нової української школи (далі – НУШ) не лише на уроках, але

й у позаурочний час. При цьому найбільш дієвим методом, ефективність якого підтверджена протягом останнього століття, залишається дослідницький.

Вивчення й аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяють визначати дослідницьку діяльність учнів НУШ як особливий вид діяльності, що є результатом функціонування механізму пошукової активності та будується на основі дослідницької поведінки. У силу цього така діяльність часто ототожнюється вченими з науково-дослідною [1].

У сучасній освітній практиці принцип навчання через дослідження реалізується як провідна вимога щодо пізнання навколишнього світу учнями НУШ. Однак в освітньому процесі доцільно застосовувати два основних типи досліджень: короткотривалі й довготривалі. Довготривалі дослідження здебільшого проводяться поза межами класу і мають різноаспектну тематичну спрямованість. Управління довготривалими дослідженнями вимагає значних зусиль від самого вчителя й дотримання ним чітко визначених регламентацій, що передбачені санітарними нормами і правилами галузі охорони здоров'я. Натомість ефективність управління короткотривалими дослідженнями полягає у швидкому проведенні невеликих за обсягом досліджень відповідно до теми уроку [2]. Це вимагає високого рівня знань від учителя, досконалого володіння ним методами дослідження як живих, так і неживих об'єктів у доквіллі. Обов'язковою є наявність наукової бібліотеки або ж необмеженого доступу до інших джерел інформації, щоб забезпечити учням можливість самостійного пошуку достовірної інформації для своїх досліджень. Особливо важливою є управлінська компетентність учителя: зацікавлений в успіхах своїх учнів, він зможе створити комфортне середовище для проведення самостійних досліджень, що сприятиме формуванню в них креативного мислення.

Сутність дослідницького методу полягає в одночасній організації для учнів НУШ пошукової й креативної діяльності, що спрямована на розв'язання нових освітніх проблем. Традиційно вчитель пропонує до розв'язання проблему (запитання, завдання, ситуацію), над якою учні повинні самостійно працювати в ході дослідження, застосовуючи раніше здобуті ними знання [2, с. 25]. При цьому слід брати до уваги

рекомендації Концепції Нової української школи, згідно з якими недостатньо давати сучасним учням лише знання, а важливо навчити застосовувати їх у предметно-практичній діяльності й пізнанні. Адже знання й уміння, що пов'язані з цінностями юних дослідників, формують у них життєві компетентності, що так необхідні для успішної самореалізації впродовж життя, навчання і в подальшому – професійної самореалізації [3].

Не випадково, уроки, що ґрунтовані на дослідницьких методах, сприяють розвитку в учнів НУШ таких важливих якостей, як повага до думок інших, комунікативність, допитливість, незалежне і критичне мислення, емпатійність. Також дослідницька діяльність сприяє формуванню креативного мислення молодших школярів, оскільки те, що вони сприймають за допомогою органів чуття під час уроку, змушує не лише запам'ятовувати, а й викликає бажання пояснювати сприйняте. До того ж, у ході самостійного пошуку учні НУШ учаться аналізувати, систематизувати, порівнювати, узагальнювати і робити певні висновки, а це, своєю чергою, сприяє розвитку пам'яті та логічних операцій мислення. Активна участь учнів НУШ у дослідженнях базується на природному прагненні засвоїти нові знання, продукувати цікаві ідеї та шляхи розв'язання проблеми [2, с. 60]

“Право на помилку” – ще одна запорука успішного здійснення дослідницької діяльності в сучасному освітньому просторі НУШ, адже помилка – елемент пізнання й дослідження. Учнів не карають за помилки у НУШ, а заохочують до самостійного виправлення. Відсутність страху помилитися гарантує те, що дитина залишиться вмотивованою, навіть якщо вона з чимось не впоралася. Якщо немає страху, але є мотивація, учень неодмінно генеруватиме нові, незвичні, а головне, – креативні ідеї [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування креативного мислення набуває дедалі більшого значення в сучасному світі, однак попри її популярність, багато аспектів ще залишаються невивченими. Одним із головних питань окресленої проблеми залишається визначення відповідних критеріїв. У цьому контексті, найперше, слід звернутися до наукового доробку Дж. Гілфорда, який зазначає,

---

що креативність як природний творчий потенціал особистості є генетично детермінованою. Спочатку вчений виділяє чотири критерії креативності: 1) оригінальність – здатність викликати нові асоціації, незвичні відповіді, нестандартні реакції на подразники; 2) семантична гнучкість – здатність ідентифікувати основну властивість об'єкта і запропонувати новий спосіб його застосування; 3) семантична спонтанна гнучкість – вироблення різноманітних ідей у нерегульованій ситуації; 4) образно-адаптивна гнучкість – здатність змінювати мотивацію, щоб побачити нові функції, ознаки й можливості.

Згодом Дж. Гілфорд виділяє шість критеріїв креативності: 1) здатність виявляти і ставити проблеми; 2) здатність створювати велику кількість ідей; 3) гнучкість – генерування різних ідей; 4) оригінальність – здатність викликати нові асоціації, незвичні відповіді, нестандартні реакції на подразники; 5) здатність розвивати і вдосконалювати об'єкт, додаючи деталі; 6) здатність розв'язувати проблеми, тобто здатність аналізувати і синтезувати [5]. Також учений визначає 16 можливих характеристик інтелектуальних здібностей, які характеризують креативність, як-от: швидкість мислення – кількість ідей за одиницю часу; гнучкість мислення – можливість переходу від однієї ідеї до другої; оригінальність – здатність виробляти нестандартні ідеї; допитливість – сенситивність до світових проблем; здатність до формулювання гіпотези; ірреальність – логічна незалежність реакції від подразника; фантастичність – повний відрив відповіді від реальності, якщо існує логічний взаємозв'язок між подразником і реакцією; здатність розв'язувати проблеми, тобто аналіз та синтез; здатність до вдосконалення об'єкта шляхом додавання деталей [6].

Самі ж критерії сформованості креативності можна подати у вигляді схеми (рис. 1).

Також нам імпонують показники креативності, що виокремлені О. Н. Луком, як-от: здатність до перенесення, сформованість пам'яті, уміння оцінювати, простота в генеруванні ідей тощо. Учений пропонує при оцінюванні креативності враховувати показники творчості за глибиною, ґрунтовністю й ретельністю продукованих ідей, їх комбінацій, діапазону і глибини.

Рис. 1. Схема критеріїв сформованої креативності
Джерело: побудовано автором на основі опрацювання літератури [8].

Розглянемо чинники, що характеризують креативність учнів НУШ, більш докладно. Чинник “швидкість” відображає здатність генерувати значну чисельність ідей у будь-який спосіб і корисний тим, що дозволяє зрозуміти інші чинники. Наприклад, необдумані, швидкі, раптові, банальні і навіть безглузді відповіді учнів дозволяють отримати високі бали за показником швидкості, але в інших чинниках такий високий бал швидкості може призвести до зниження рівня креативності, оригінальності.

“Гнучкість” – визначає здатність особистості до висування різноманітних ідей і швидкого перемикавання між ними. Низький рівень гнучкості свідчить про ригідність мислення, недостатню обізнаність, низьку мотивацію чи обмежений розумовий розвиток. Натомість підвищені показники засвідчують протилежне, а от надзвичайно високий коефіцієнт гнучкості може говорити нам про нездатність особистості дотримуватися однієї лінії мислення або неконтрольоване перемикавання з однієї думки на другу.

Чинник “оригінальність” характеризує здатність особистості висувати оригінальні, нестандартні, нестереотипні ідеї, що відрізняються від думок більшості. Учні, які отримують високі бали за цим чинником, зазвичай, мають високу інтелектуальну активність, здатні до раптових інтелектуальних “спалахів”. Однак, слід мати на увазі, що високий рівень оригінальності може вказувати на деякі нервові розлади або психічні порушення.

Чинником “деталізації” ідей послуговуються лише для оцінювання фігурних тестів, але його вважають не менш корисним. Його високі значення характерні для учнів із високим рівнем навчальних досягнень. Однак доцільно співвіднести цей чинник із чинником швидкості, адже учень, який ретельно обдумує кожен ідею, вочевидь, жертвує власним часом.

Чинник “точність” характеризує гнучкість, гармонійність і логіку креативного мислення. Його можна визначити як поєднання інтелектуальних і мотиваційних чинників, загалом креативне мислення особистості [7]. Не менш важливим є також існування ще одного чинника – інтелекту, що, на думку Е. П. Торренса, відіграє провідну роль у формуванні креативного мислення. Адже креативне мислення формується за наявності інтелектуальних здібностей, які перевищують середні показники [8], [9].

Мета статті полягає у презентації результатів експериментальної роботи з управління дослідницькою діяльністю учнів Нової української школи як основи формування в них креативного мислення.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проаналізувавши дослідження зарубіжних і вітчизняних учених щодо розуміння сутності ключового поняття “креативне мислення”, ми встановили, що однозначного розуміння цього феномена в науковій літературі ще не встановлено. Якщо звернутись до його етимології, то варто згадати, що термін “креативність” уперше згадується в 1922 р. Д. Сімпсоном у розумінні здатності особистості відходити від стереотипного мислення, мислити “поза стандартами”.

Ф. Баррон вважає, що креативність – це раптове і спонтанне зародження ідеї в момент дії [10]. За твердженням Р. Стенберга і Д. Векслера, високий рівень інтелекту передбачає високу креативність і навпаки [11]. С. Меднік описує основу креативності як здатність виходити за рамки стереотипного мислення, а Е. П. Торренс і Дж. Гілфорд ототожнюють поняття “креативність” із “творчими здібностями” і не пов’язують рівень креативності з інтелектуальними можливостями дитини [12]. Вони розглядають креативність як здатність до дивергентного мислення, що дозволяє генерувати нові інноваційні ідеї та рішення, у яких можна дати волю фантазії.

Зокрема, Дж. Гілфорд у своїх працях неодноразово наголошує, що творче мислення – це здатність відмовитися від стереотипності. Після оприлюднення тесту його лекції про три аспекти інтелекту, виникає спроба визначити відмінності між такими типами розумових операцій, як конвергенція та дивергенція, а концепція креативності набуває широкого впровадження і починає активно розвиватися [6].

Не менш відомим фундатором теорій творчості вважається Е. Торренс, який розпочинає свої дослідження в 1958 р. і розглядає термін “креативність” як творчі здібності особистості, що входять до структури обдарованості як незалежний чинник і відрізняється здатністю до продукування принципово нових ідей. Також Е. Торренс визначає параметри креативності: легкість (швидкість виконання тестів), гнучкість (число перемикань з одного виду об’єктів на інший під час відповідей), оригінальність й точність [8]. Учений вважає, що процес формування креативності передбачає послідовні етапи: сприйняття проблеми; пошук рішень; виникнення гіпотез та їх формулювання; перевірка гіпотез, їх модифікація; результати. До того ж він визначає параметри креативності, а саме: легкість, гнучкість, оригінальність і точність [9], асоціює креативне мислення з такими метафорами, як “копати глибше”, “дивитись крізь стіни”, “будувати замок на піску” і “літати в майбутнє”. За допомогою цих метафор ми можемо зрозуміти глибину самої креативності.

Ми бачимо, що думки вчених кардинально відрізняються одна від одної – кожна трактується по-своєму, має певні точності й неточності. Аналіз психолого-педагогічних досліджень, пов'язаних із формуванням креативного мислення, свідчить про те, що більшість науковців розглядають його як пізнавальний психічний процес, що визначає здатність особистості до творчої діяльності.

Можемо дійти висновку, що перед початковою освітою постає одне з пріоритетних завдань, що полягає в управлінні дослідницькою діяльністю як основною для формування креативного мислення учнів НУШ. Тобто вчитель повинен скерувати діяльність учнів так, щоб вони змогли формулювати власні гіпотези, приймати нестандартні рішення, знаходити нестандартний вихід із кожної навіть стандартної навчальної ситуації.

Для діагностики рівня сформованості креативного мислення молодших школярів у психології застосовують тест на креативність Дж. Гілфорда, тест на творче мислення Е. П. Торренса, тест на незвичне використання І. Аверіної, тест із малюнками Г. Вартегга [7]. На додаток до цих тестів для визначення креативності застосовують спеціальні опитувальники, у яких перелічено інтереси, ситуації, поведінку і почуття, що характерні для креативних дітей. Однак при проведенні таких тестів чи опитувальників слід пам'ятати, що високий рівень креативності в тесті ще не гарантує майбутніх креативних досягнень учня, а лише збільшує ймовірність їх виникнення, якщо він достатньо вмотивований до творчості й набуття необхідних креативних вмінь.

3. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Для організації експериментальної роботи ми склали програму експерименту. Мета експерименту полягає в діагностиці рівнів сформованості креативного мислення учнів НУШ як результату управління їхньою дослідницькою діяльністю. Відповідно до мети визначено такі завдання дослідження: з'ясувати роль управління дослідницькою діяльністю учнів Нової української школи як основи формування креативного мислення; діагностувати рівень сформованості креативного мислення молодших школярів.

Місцем проведення експерименту обрано Золотоніську гімназію імені С. Д. Скляренка Золотоніської міської ради Черкаської області, Золотоніську ЗОШ I-III ступенів № 3, Золотоніську ЗОШ I-III ступенів № 5 і Золотоніську ЗОШ I-III ступенів № 6. Усього в експерименті брали участь 12 класних керівників і 120 учнів третіх класів. Експериментальну групу утворено на базі Золотоніської гімназії імені С. Д. Скляренка Золотоніської міської ради Черкаської області (65 осіб); учні інших закладів увійшли до контрольної групи (55 осіб). Тривалість експерименту – 2020/2021 навчальний рік.

Хід проведення експерименту передбачав два послідовних етапи: підготовчий і організаційний. На першому етапі – підготовчому – проведено таку роботу: обрано потрібну чисельність експериментальних об'єктів (школярів, класів, шкіл); визначено можливу тривалість експерименту; обрано конкретні методики для вивчення початкового стану сформованості креативного мислення; визначено критерії та показники рівнів, за якими можна з достатньою вірогідністю стверджувати про зміни креативного мислення учнів НУШ завдяки управлінню їхньою дослідницькою діяльністю.

Проведений аналіз календарних планів роботи, поурочних конспектів учителів передбачав виявлення особливостей змісту, форм і методів формування креативного мислення учнів НУШ, з'ясування ролі управління їхніми дослідницькими проектами. Ми пересвідчилися, що основними методами формування креативного мислення учнів НУШ залишаються спрямоване спостереження під керівництвом учителя, розповіді, бесіди, виконання дослідницьких завдань, підготовка дослідницьких проектів, завдань із логічним навантаженням, досліді, логічні та математичні вправи.

Вивчення та узагальнення досвіду роботи класних керівників третіх класів ЕГ і КГ свідчить, що процес формування креативного мислення учнів НУШ шляхом управління різноманітними дослідницькими проектами загалом ретельно спланований і систематично координується вчителями. Провідною формою дослідницької діяльності з формування креативного мислення учнів НУШ залишаються дослідницькі проекти на різні теми, що передбачені Типовою

освітньою програмою. Наприклад, у третіх класах НУШ проводяться уроки з виконанням проєктів “Сім чудес України”, “Чіпси: ласощі чи отрута?” та інші, які мають планову спрямованість і проводяться на підготовленому ілюстративному матеріалі. Для організації дослідницької діяльності на природі, пізнання учнями взаємозв’язків об’єктів живої й неживої природи застосовуються спрямоване спостереження під керівництвом учителя.

Особливо ефективним виявилось застосування дослідницьких проєктів для формування креативного мислення учнів НУШ, зокрема, оволодіння різними частинами мови при описі певних предметів чи явищ, розширення активного словника молодших школярів, вироблення вміння складати зв’язну розповідь. Проте вчителі іноді недооцінюють значення дослідницьких проєктів для формування креативного мислення учнів НУШ; вони не завжди вміють добирати чи розробляти ефективні методики для формування креативного мислення молодших школярів, управління цим процесом здійснюють несистематично.

На другому етапі – організаційному – проведено інструктаж учасників експерименту про порядок і умови його проведення, реалізовано систему діагностичних методик, зафіксовано отримані емпіричні дані, виділено труднощі під час проведення експерименту, опрацьовано отримані результати, витрати часу, засобів і зусиль.

На цьому етапі здійснено діагностику рівнів сформованості креативного мислення учнів НУШ у трьох напрямках: розширення обсягу знань про навколишній світ; розвиток пізнавальних психічних процесів і сформованих на їх основі логічних операцій мислення; збагачення мовлення дітей. Тож за основу діагностики обрано такі критерії: 1) сформованість мовлення (обсяг активного словника, його насиченість науковими термінами, здатність вільно продукувати ідеї в усній і писемній формах); 2) рівень знань про навколишній світ (предметне середовище, сфера людських відносин, природа); 3) розвиток пізнавальних психічних процесів і логічних операцій мислення (сформованість умінь аналізувати, систематизувати, порівнювати, узагальнювати, групувати).

Для діагностування рівня сформованості креативного мислення учнів НУШ нами було застосовано авторську методику, яка представляє собою набір із 5 завдань відповідно до критеріїв сформованості креативного мислення, за складністю виконання яких ми розподілили за трьома рівнями. До першого рівня ввійшли завдання “Що буде?” і “Як це виникло?”. До другого рівня включено завдання “Замальовка алгоритму” і “Проблемний твір”. І на третій рівень передбачено виконання тесту “Словесні тріади”. Виконання кожного завдання оцінено у 3 бали. На двох рівнях із двома завданнями обчислено середнє арифметичне. У підсумку ми отримали бали за допомогою дії додавання і встановили рівень сформованості креативного мислення учнів НУШ.

На основі окреслених вище критеріїв і показників визначено високий, середній і нижчий за середній рівні сформованості креативного мислення учнів НУШ. *Високий рівень (7–9 балів)* – учень має достатній для цього віку обсяг знань про навколишній світ, психічні процеси і логічні операції мислення сформовані достатньо; учень аналізує, узагальнює, логічно мислить; мовлення також відповідає психічному віковому розвитку, що характеризується великим запасом активного словника. *Середній рівень (4–6 балів)* – учень має середній запас знань, оскільки в деяких сферах життя та діяльності людини знання дещо обмежені, не завжди правильно визначає ознаки живих і неживих істот, іноді плутає назви предметів і явищ; логічні операції мислення сформовані недосконало; мовлення характеризується недостатнім запасом активного словника. *Рівень нижчий за середній (менше ніж 4 бали)* – в учня досить обмежені уявлення про навколишній світ, логічні операції мислення та пізнавальні психічні процеси сформовані недостатньо, деякі з них узагалі не сформовані (аналіз, порівняння, узагальнення); мовлення обмежене, запас слів не дозволяє висловлювати думки.

Узагальнені дані про результати виконання учнями третіх класів НУШ діагностичних завдань на початку 2020/2021 навчального року подано в табл. 1.

Таблиця 1

Співвідношення учнів НУШ із різними рівнями сформованості креативного мислення в експериментальній і контрольній групах

Рівні сформованості креативного мислення учнів НУШ	Високий	Середній	Нижчий за середній
Відсоткове співвідношення учнів із різними рівнями сформованості креативного мислення в контрольній групі	33 %	47 %	20 %
Відсоткове співвідношення учнів із різними рівнями сформованості креативного мислення в експериментальній групі	27 %	60 %	13 %

Співвідношення учнів НУШ із різними рівнями сформованості креативного мислення в ЕГ та КГ демонструє діаграма на рис. 2.

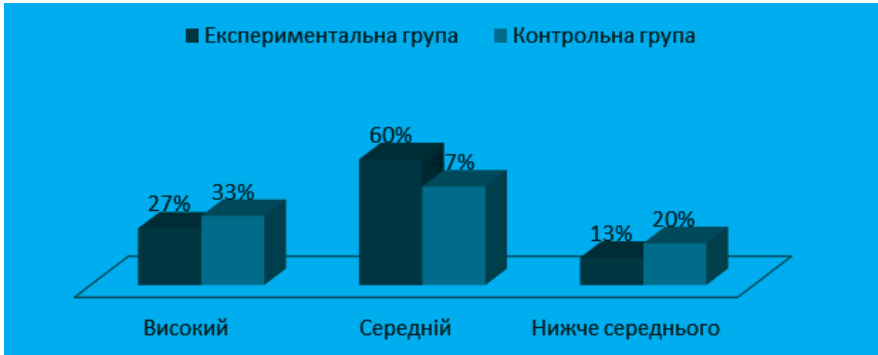

Рис. 2. Співвідношення учнів НУШ із різними рівнями сформованості креативного мислення в ЕГ і КГ

На діаграмі наочно представлено, що в учнів ЕГ високий рівень сформованості креативного мислення мають 18 осіб (27 %), середній – 39 осіб (60 %), нижчий за середній – 8 осіб (13 %). У КГ до підгрупи з високим рівнем сформованості креативного мислення увійшло 18 осіб (33 %), 26 осіб (47 %) виявили середній рівень, а 11 осіб (20 %)

мають сформоване креативне мислення на нижчому за середній рівні. В обох групах є учні, які продемонстрували високий результат в усіх завданнях: вони достатньо обізнані з особливостями виконання дослідницького проекту, переконливо аргументують свій вибір, мають сформоване логічне і наочно-образне мислення, застосовують усі логічні операції, уміло складають розповідь, демонструючи достатній словниковий запас.

Учні НУШ, у яких сформованість креативного мислення ми оцінили як середній, припускаються іноді незначних помилок у виконанні дослідницьких завдань. В основному правильно виділяють форми предметів, але не завжди вміють визначати їх характерні ознаки, мають певні труднощі у порівнянні предметів і явищ. Стосовно мовлення, то їхні описи досить поширені й змістові, але обсяг словника дещо вужчий.

Учні НУШ, у яких сформованість креативного мислення діагностовано як нижча за середній рівень, часто припускаються помилки в дослідницьких завданнях, виявляють слабкий пізнавальний інтерес, емоційно не виражають свого ставлення щодо дослідницької діяльності. Також вони не здатні класифікувати предмети та явища; їх розповіді уривчасті, неповні, в активному словнику застосовуються не всі частини мови.

Для посилення ефективності управління дослідницькою діяльністю учнів НУШ, які ввійшли до ЕГ, і формування на цій основі креативного мислення нами дібрано комплекс дослідницьких проектів, вправ та ігор, що були спрямовані на формування логічних операцій мислення, удосконалення мовлення та збагачення знань про навколишній світ. Окрему увагу нами приділено формуванню наукового світогляду учнів НУШ, стимулюванню в них інтересу до пізнання нового, необхідності чітко і зрозуміло висловлювати свої думки у процесі комунікації.

Залежно від особливостей управління дослідницькою діяльністю учнів НУШ в ЕГ проведено екскурсії, прогулянки, організовано працю на природі, а також суспільно корисну працю. Разом з учнями реалізовано дослідницький проект під назвою “Сім чудес України” і визначено основні місця, які були б цікавими для ознайомлення.

Учням ЕГ дуже сподобався проєкт “Як рахували наші предки”, за допомогою якого вони навчилися пошуку й аналізу інформації, а матеріалами виступили інтернет-джерела і фонд шкільної бібліотеки. Окремо здійснено управління серією дослідницьких проєктів, що були спрямовані на розширення знань учнів НУШ про живу природу. Ця серія дослідницьких проєктів привернула найбільший інтерес, оскільки дозволила концентрувати увагу на світі тварин, рослин, явищах природи, порах року. Так, наприклад, учні НУШ з ЕГ захоплено долучилися до проєкту “Наш край”, що мав на меті закріплення знань про особливості рідного краю – м. Золотоноша, а також розвиток зорової пам’яті, уваги.

Учні розподілили між собою у групах обов’язки: хто за що відповідає, хто який матеріал готує, хто яку інформацію добирає. До роботи були залучені не тільки діти і класні керівники, але й батьки учнів. Вони допомагали учням, шукали потрібну інформацію у книжках, енциклопедіях, в інтернеті, добирали цікавий матеріал, разом із дітьми читали дитячі журнали, щось купували або майстрували самі. Учні захоплено відшукували в бібліотеці казки і легенди рідного краю, робили малюнки, із задоволенням добирали загадки і складали кросворди. З класними керівниками ми радилися, яку інформацію слід дібрати, як найкраще оформлювати матеріали учнівських досліджень.

Творчий проєкт “Моє улюблене дерево в шкільному саду” допоміг навчити учнів розрізняти і називати листя зі знайомих дерев, пригадувати їхні назви, а також розвинути активне мовлення учнів НУШ, виховати в них увагу та естетичні почуття.

Управління дослідницькою діяльністю учнів НУШ в ЕГ підтримує їхню зацікавленість, активну участь на уроках, самостійне проведення спланованих разом із учителем дослідів. Конструювання та моделювання оптимізували формування креативного мислення молодших школярів, вплинули на їхнє мовлення, знання та уявлення про предмети, явища, процеси довкілля. Разом із тим дослідницькі проєкти сприяли тому, що учні навчилися переносити отримані знання і вміння в повсякденну діяльність, менш регламентовану, ніж на уроках.

4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Повторну діагностику рівнів сформованості креативного мислення учнів НУШ було організовано наприкінці 2020/2021 навчального року, дещо урізноманітнено зміст діагностичних завдань і змінено пропоновані їм предмети, унаочнення. Отримані результати свідчать про те, що в учнів ЕГ і КГ виявлено суттєві відмінності, як у рівні сформованості креативного мислення, так і у виявленні пізнавального інтересу до вивчення природи, предметного середовища, людських взаємин, розвитку активного і пасивного мовлення. Так, якщо в ЕГ порівняно з першим етапом експерименту співвідношення учнів із різними рівнями сформованості креативного мислення змінилося в напрямі збільшення чисельності респондентів із високим і середнім рівнями і значного скорочення чисельності учнів, які виявили нижчий від середнього рівень, то у КГ дані майже не змінилися. В узагальненому вигляді це подано в табл. 2.

Таблиця 2

Співвідношення учнів із різними рівнями сформованості креативного мислення в експериментальній і контрольній групах наприкінці експерименту

Рівні сформованості креативного мислення учнів НУШ	Високий	Середній	Нижчий за середній
Відсоткове співвідношення учнів із різними рівнями сформованості креативного мислення в контрольній групі	53 %	40 %	7 %
Відсоткове співвідношення учнів із різними рівнями сформованості креативного мислення в експериментальній групі	67 %	33 %	0 %

Як бачимо з даних, що наведені в таблиці, у КГ високий рівень сформованості креативного мислення мають 29 осіб (53 %), 22 особи (40 %) виявили середній рівень, а 4 особи (7 %) виявляють сформованість креативного мислення на рівні, що нижчий за середній.

Водночас в ЕГ результати отримано такі: високий рівень сформованості креативного мислення діагностовано в 44 осіб (67 %), середній – у 21 особи (33 %), рівень нижчий від середнього в учнів цієї групи не виявлено (0 %).

Отримані результати узагальнено на рис. 3.

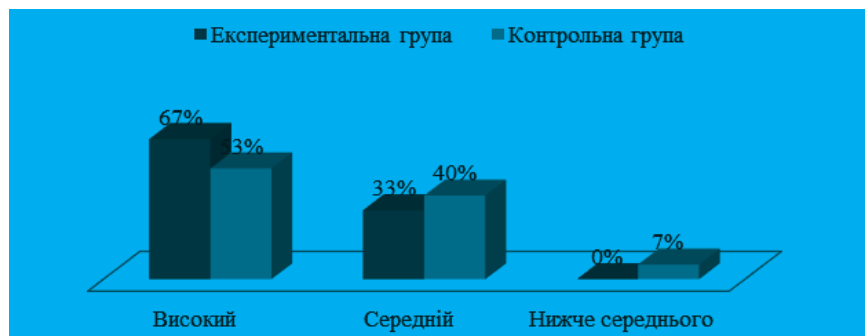

Рис. 3. Співвідношення учнів НУШ із різними рівнями сформованості креативного мислення в ЕГ і КГ наприкінці експерименту

Як бачимо, після проведеної експериментальної роботи в учнів ЕГ значно покращилися вміння з дослідницької діяльності, удосконалено логічні операції мислення, збагатилося мовлення. В учнів КГ теж простежується позитивна динаміка щодо зменшення чисельності учнів, у яких рівень сформованості креативного мислення виявився нижчим за середній рівень, проте чисельність учнів цієї групи, які продемонстрували високий рівень, залишалася майже без змін.

5. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В Україні триває реформування початкової освіти, а Нова українська школа надає всі необхідні умови для врахування здібностей кожного учня, дозволяє більше часу приділяти практичній діяльності та самоосвіті. Ще однією перевагою Нової української школи слід уважати акцент на формуванні креативного мислення через управління дослідницькою діяльністю здобувачів освіти.

Під час експерименту ми переконалися, що учні НУШ переважно мають середній рівень сформованості креативного мислення, володіють достатніми знаннями про навколишній світ, виявляють пізнавальний інтерес, сформовані логічні операції мислення, досить розвинене мовлення. Вивчення й узагальнення досвіду управління дослідницькою діяльністю учнів НУШ підтверджує припущення про те, що управління цією діяльністю вчителями здійснюється систематично. Вони застосовують для цього різні форми роботи, серед яких чільне місце займають дослідницькі проекти, завдання, вправи.

Подальші розвідки в даному напрямі пов'язані з підготовкою асистентів учителів початкової школи до управління дослідницькою діяльністю молодших школярів. Також потребують удосконалення методи і засоби фахової підготовки асистентів учителів початкової школи до формування критичного мислення в учнів, які навчаються в інклюзивних класах.

Список використаних джерел

1. Лиходеева Г. В. Навчально-дослідницькі уміння та дослідницька діяльність учнів у психолого-педагогічній літературі. URL: http://dm.inf.ua/_27/89-94%2027_2007.pdf (дата звернення: 04.01.2022).
2. Особливості організації дослідницької діяльності учнів у сучасному закладі освіти : матеріали обласної науково-практичної Інтернет-конференції. КНЗ “Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради”. Черкаси, 2018. 103 с.
3. Лалак Н. В., Бурч І. М. Навчально-дослідницька діяльність молодших школярів : теоретичний аспект. *Молодь і ринок*. 2018. № 3 (158). С. 92-97.
4. Мартинюк Л. Становлення творчої особистості молодшого школяра. *Початкова школа*. 2002. № 10. С. 2-4.
5. Guilford Joy Paul. Creative talents: their nature uses and development paperback. New York. : Bearly Limited, 1986. 139 p.
6. Guilford Joy Paul. Cognitive psychology with a frame of reference. Edits Pub., 1979. 173 p.
7. Gardner H. Creating minds. New York : Basic Books, 1993.
8. Torrance E. P. Guiding creative talent. Englewood Cliffs. New York. : Prentice-Hall, 1962. 278 p.

---

9. Torrance E. P. Gifted and talented children in the regular classroom paperback. New York : Bearly Limited, 1998. 85 p.

10. Ruggiero Vincent Ryan. The art of thinking: a guide to critical and creative thought. Cambridge : Harper & Row, 1984. 228 p.

11. Creative diversity. How German universities are making good use of the Bologna Process / German rector's conference (HRK); [ed.-in-chief: Dr. Peter A. Zervakis ; auth.: Kilian Kirchgeßner]. Bonn : [s. n.], 2010. 82 p.

12. Matt H. Evans. Recognizing the Eight Creative Talents. URL: https://exin-fm.com/board/creating_creativity_02.htm (дата звернення: 10.01.2022).

Shpak V., Ninova T. Management of research activity of pupils of the New Ukrainian school as a basis for the formation of creative thinking

The article emphasizes that among the current and promising problems of modern pedagogical science of particular importance is the need to form creative thinking of pupils of the New Ukrainian School in the course of their research activities. Focusing on psychological theories of creativity and intelligence, the authors justify the urgent need for fundamental changes in the professional activities of primary school teachers, due to the influence of new models, tools and services in the context of primary education reform. This requires not only a rethinking of the new paradigm of primary education, but also the introduction of a managerial approach to the professional activities of teachers, which have recently been neglected. Therefore, the purpose of the article is to present the results of experimental work on the management of research activities of pupils of the New Ukrainian School as a basis for the formation of creative thinking in them. The analysis of key concepts “creative thinking” and “research activity” is carried out; the structure of creative thinking of pupils of New Ukrainian School is defined. The presented results of experimental work present factual data of diagnostics of levels of formation of creative thinking of pupils of New Ukrainian School. The influence of research activity and its management by the teacher is revealed, which will promote more effective formation of creative thinking of pupils of the New Ukrainian School in accordance with globalization changes in education, integration of national education into the European educational space, social transformations on the way to scientific and technological progress. Further research in this area is related to the preparation of assistant primary school teachers to manage the research activities of primary school

---

pupils. Methods and means of professional training of primary school teacher assistants for the formation of critical thinking in students in inclusive classes also need to be improved.

Key words: management; research activities; creative thinking; formation; criteria and indicators; levels of formation of creative thinking; New Ukrainian school.

References

1. Likhodeeva G. V. (2007). *Navchalno-doslidnytski uminnya ta doslidnytska diyalnist uchniv u psykhologo-pedahohichniy literaturi* [Educational research skills and research activities of students in psychological and pedagogical literature]. Retrieved from: http://dm.inf.ua/_27/89-94%2027_2007.pdf (accessed 4 January 2022). [in Ukrainian]
2. *Osoblyvosti orhanizatsiyi doslidnytskoyi diyalnosti uchniv u suchasnomu zakladi osvity* [Features of the organization of research activities of students in a modern educational institution]. Proceedings of the “*Cherkaskyy oblasnyy instytut pislyadyplomnoyi osvity pedahohichnykh pratsivnykiv Cherkaskoyi oblasnoyi rady*” : *materialy oblasnoyi naukovopraktychnoyi Internet-konferentsiyi*. (2018). Cherkasy, 103 p. [in Ukrainian]
3. Lalak N. V., Burch I. M. (2018). *Navchalno-doslidnytska diyalnist molodshykh shkolyariv: teoretychnyy aspekt* [Educational and research activities of junior schoolchildren: theoretical aspect]. *Molod i rynek*, no. 3 (158), pp. 92–97. [in Ukrainian]
4. Martyniuk L. (2002). *Stanovlennya tvorchoyi osobystosti molodshoho shkolyara* [Formation of the creative personality of a junior schoolchild]. *Pochatkova shkola*, no. 10, p. 2–4. [in Ukrainian]
5. Guilford Joy Paul. (1986). *Creative talents: their nature uses and development* paperback. New York : Bearly Limited. [in English]
6. Guilford Joy Paul. (1979). *Cognitive psychology with a frame of reference*. Edits Pub. [in English]
7. Gardner H. (1993). *Creating minds*. New York : Basic Books. [in English]
8. Torrance E. P. (1962). *Guiding creative talent*. Englewood Cliffs. New York : Prentice-Hall. [in English]
9. Torrance E. P. (1998). *Gifted and talented children in the regular classroom* paperback. New York : Bearly Limited. [in English]

-
10. Ruggiero Vincent Ryan (1984). *The art of thinking: a guide to critical and creative thought*. Cambridge : Harper & Row. [in English]
  11. Creative diversity. How German universities are making good use of the Bologna Process. *German rector's conference*. (2010). Bonn. [in English]
  12. Matt H. Evans. (2002). Recognizing the Eight Creative Talents. Retrieved from: https://exinfm.com/board/creating_creativity_02.htm (accessed 10 January 2022). [in English]